Eğitim ve Program Üzerine

Düşünceler Yönelimler

Hasan ŞEKER • Bilge ASLAN ALTAN
Güler GÖÇEN KABARAN • Sedat ALTINTAŞ

2. Baskı

PEGEM AKADEMİ

Prof. Dr. Hasan ŞEKER - Arş. Gör. Dr. Bilge ASLAN ALTAN
Arş. Gör. Dr. Güler GÖÇEN KABARAN - Arş. Gör. Dr. Sedat ALTINTAŞ

EĞİTİM VE PROGRAM ÜZERİNE
Düşünceler Yönelimler

ISBN 978-625-7880-09-1

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere http://pegem.net adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Ağustos 2020, Ankara
2. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Yayın-Proje: Begüm Buse Gül
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Hasan ŞEKER

Prof. Dr. Hasan Şeker, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında çalışmaktadır. Lisans (Hacettepe Üniversitesi), Yüksek Lisans ve Doktora (Atatürk Üniversitesi) çalışmalarını Eğitim Programları ve Öğretim alanında tamamlamıştır. Program çalışmaları, öğretmen eğitimi, öğrenme ve öğretme sürecinin değerlendirilmesi, öğretime yönelik inançlar temel ilgi alanlarındandır.

ORCID No: 0000-0002-8506-1296

Arş. Gör. Dr. Bilge ASLAN ALTAN

Bilge Aslan Altan lisans derecesini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İngiliz Dili Eğitiminde tamamlamış ve yüksek lisans ve doktora derecesini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalından almıştır. Dr. Aslan Altan program geliştirme, öğretmen eğitimi ve öğretim teknolojileri alanında çalışmalar sürdürmekte, ilgili konularda lisans dersleri vermektedir.

ORCID No: 0000-0002-3309-933X

Arş. Gör. Dr. Güler GÖÇEN KABARAN

Güler göçen Kabaran Lisansını Gazi Üniversitesi Fizik Öğretmenliği alanında yapmıştır. Yüksek lisans ve doktora öğrenimini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde Eğitim Programları ve Öğretim alanında gerçekleştirmiştir. Program geliştirme, program değerlendirme, dijital öyküleme, dijital materyal tasarımı, hizmet içi eğitim gibi konularda çalışmaları bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0002-2631-8768

Arş. Gör. Dr. Sedat ALTINTAŞ

Sedat Altıntaş Lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Matematik Öğretmenliği alanında tamamladı. Yüksek lisans ve doktora öğrenimini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde Eğitim Programları ve Öğretim alanında gerçekleştirmiştir. Şuan Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında görevine devam etmektedir.

Çalışma alanları; Program geliştirme, program değerlendirme, matematik eğitimi ve öğrenme-öğretme üzerinedir.

ORCID No: 0000-0003-4637-561X

ÖN SÖZ

Eğitim ve program üzerine bazı denemelerden oluşan bu çalışmanın oluşumuna bazı önemli motivasyon kaynakları temel oluşturmuştur. Tallinn Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde katıldığım program tarihi, program dizaynları ve yerel ve ülkeler arası program çalışmaları ile ilgili program teorisine yönelik gelişmeleri içeren doktora sonrası seminer çalışması önemli bir motivasyon kaynağını oluşturur. Bu programda tanışmaktan ve seminerlerine katılmaktan büyük bir mutluluk duyduğum Prof. Wenjun Zhang Hangzhou ve Prof. Tero Autio'nun görüşleri, yaklaşımları bu çalışmanın oluşmasında önemli ilham kaynağı durumundadır. Doktora dersinde bir araya geldiğimiz, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarından Dr. Bilge Aslan Altan, Dr. Güler Göçen Kabaran ve Sedat Altıntaş'ın bulunduğu grupla oluşturulan sinerji diğer önemli motivasyon kaynağını oluşturmuştur.

Bölümlerin yazımında, bağımsız olarak yazılan yansıtıcı denemeler, ana çerçeve içerisinde tartışılmış, harmanlanmış ve bir araya getirilmiştir. Bu nedenle gerçek anlamda çalışmaya katılan herkesin katkısı, sorumlulukları ve izlerinin olduğu gerçek ortak bir çalışmaya dönüşmüştür. Bu nedenle ismi geçen akademisyenlere teşekkür ediyorum.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu çalışma eğitim ve programlar üzerine bazı düşünceleri içeren deneme yazılarından oluşmaktadır. Süreç içerisinde çalışmayı zenginleştirerek sürdürmeyi arzulamaktayız. Bu sürece siz okuyucular olarak görüş ve eleştirilerinizle katkıda bulunmanız bizleri mutlu kılacaktır.

Prof. Dr. Hasan ŞEKER

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....iv

1. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YETİŞTİRİLMEK İSTENEN TÜRK İNSAN PROFİLİ

Göçebe Yaşamdan Yerleşik Düzene Türk Topluluklarında İstendik İnsan Profili.....1
İslamiyet Sonrası Türk Eğitim Vizyonu.....2
Cumhuriyet Öncesi Geliştirilen Türk Eğitim Vizyonu.....4
Cumhuriyetin İlanı ve Sonrasında Yenilenen Türk Eğitim Vizyonu ve İnsan Profili ...5
Sistemin Yön Verdiği Türk Eğitim Anlayışı 7
Kalkınma Planlarında Eğitim ve Yetiştirilmek İstenen İnsan Tipi 7
Şura Kararları.....15
Bölüm Özeti 20
Düşünelim? 22

2. BÖLÜM

NASIL BİR EĞİTİME GEREKSİNİM DUYULMAKTA-EĞİTİME VE İNSANA BAKIŞLAR

Nasıl Bir İnsan Sorusunun Karşımıza Çıkardıkları 23
İnsan Yetiştirmeye Yönelik Gelecekte Olası Hedefler.....26
2023 Eğitim Vizyonuna Genel Bakış 28
Geleceğin Okul ve Öğretmenlerinin Rol ve Sorumlulukları Üzerine 31
Neo-liberalleşmenin Eğitimde Dönüşümü.....33
Bölüm Özeti 34
Düşünelim? 36

3. BÖLÜM

MODERNLEŞMEDEN KÜRESELLEŞMEYE EĞİTİMDE DÜŞÜNCE TEMELLERİ

Tarihsel Süregelişte Düşünce Değişikliği 37
Sanayi Toplumundan Bilgi Topluma: Eğitim.....41
Bilgi Toplumu Özellikleri.....44
Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumunda Eğitim.....45
Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumunda Okul.....47

Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumunda Öğretim Programı ve Yöntemleri 49
Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumunda Öğretmen ve Öğrenci Profili.....49
Bölüm Özeti 50
Düşünelim? 54

4. BÖLÜM

DÜŞÜNCEDEN PARADİGMAYA

Pozitivizm.....56
Modernite.....57
Modernizm.....57
Postmodernizm 58
Paradigmaların Eğitime Yaygın Etkisi 59
Düşüncenin Program Çalışmalarında Dönüşümleri 65
Bölüm Özeti 68
Düşünelim? 71

5. BÖLÜM

DÜNYA GENELİNDE EĞİTİM VE PROGRAM ÇALIŞMALARI DÖNÜŞÜMLERİ (SEÇMELER)

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Program Çalışmaları.....73
Pestalozzi, John Henrich (1746-1825) 77
Fridric Frobel (1782-1852).....77
Herbert Spencer (1820-1903) 78
Johann Freidrich Herbart (1776-1841) 78
Fransa Eğitimi, Program Çalışmaları ve Dönüşümleri 84
Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) 87
François Marie Voltaire (1694-1778).....88
Marquis de Condorcet 89
Nordik Ülkelerinde Eğitim ve Program Çalışmaları 90
Ortadoğu Ülkelerinde Eğitim ve Program Çalışmaları..... 102
Bölüm Özeti 108
Düşünelim? 117

6. BÖLÜM

EĞİTİM, BİLDUNG (ÖZ-EĞİTİM) VE PROGRAMLAR ÜZERİNE

Bildung (Öz-eğitim) 119
Günümüzde Bildung Mümkün mü? Mümkünse Nasıl? 130
Bölüm Özeti 131
Düşünelim? 133

Kaynakça 135
Dizin 147

1. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YETİŞTİRİLMEK İSTENEN TÜRK İNSAN PROFİLİ

Türk topluluklarının eğitim vizyonlarında cevaplanmaya çalışılan "Nasıl bir insan yetiştirilmeli?" sorusu tarihi süreç içerisinde farklılaşmış ve bu farklılaşmanın nedenselleri bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde geçmişten günümüze yetiştirilmek istenilen insan profili özetlenmeye çalışılmıştır. Bölümde göçebe yaşamdan, cumhuriyete yetiştirilmek istenilen insanda bulunması istenilenler özetlenmektedir. Bu bağlamda bölümde amaçlanılanlar:

a. Tarihi süreç içerisinde dönemlerin birbirini nasıl etkilediklerini açıklayarak, gelecekteki eğitim vizyonlarında geçmiş eğitimin izlerini tartışabilme,

b. Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz?" Sorusuna cevap verebilmek için hangi değişkenlerin göz önüne alındığı fark edebilme,

c. Nasıl bir insan yetiştirmek istiyoruz? Sorusu ile programlarda hangi önceliklerin aranması gerektiğini tartışabilme.

Göçebe Yaşamdan Yerleşik Düzene Türk Topluluklarında İstendik İnsan Profili

Eğitim sistemleri, çoğunlukla toplumların geleceğini şekillendiren bireyleri yetiştirmek üzere oluşturulmuş, kimi zaman sistemli kimi zaman sistemsiz içeriğin sunulduğu, içinde bulunduğu devrin toplumsal, sosyal ve felsefik dinamizminden etkilenen kültürlenme aracı olarak görülmüştür. Eğitime biçilen roller ise, her toplumun kendi ihtiyaçları doğrultusunda değişim göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında eğitimin toplumsal bir karaktere sahip olduğu söylenir (Bucuka, 2009). Her toplum, kendi varlığının devamını sağlamak ve/veya çağın gerekliliklerine uygun değişim süreci yaşamak için kendine has bir insan tipi yetiştirmek ister. Yetiştirilmek istenen bu insan tipinin özellikleri başka ifadeyle "Nasıl bir insan

tipi yetiştirmek istiyoruz?" sorusuna verilecek cevap: farklı coğrafyalarda, farklı tarihsel süreçlerde, farklı siyasi rejimlerde, farklı ekonomik, kültürel ve toplumsal yapılarda değişiklik gösterebilir (Güler, 2014).

Orta Asya merkezli yaşayan göçebe Türk toplulukları (Hunlar ve Göktürkler) zorlu iklim şartları nedeniyle, mevsimlere bağlı olarak sürekli hareket halinde olmak zorunda kalmışlardır (Akyüz, 2010). Genel yaşantılarının hayvancılık ve Çin saldırılarından korunmanın gereği savaş becerileri üzerine olmasından, eğitim anlayışları da çoğunlukla "alp insan" olarak tanımlanan, savaş yetenekleri ve töre bilgileri olan insan yetiştirmek üzerine kurulmuştur (Güvenç, 1995). Alp insan, özünde bilgeliği, cesurluğu ve kahramanlığı barındıran insan tipidir. Yerleşik hayat olmaması sebebi ile eğitim ortamının gerçek yaşam olması ve doğa içerisinde yaşam sürdürmeleri, Türk topluluklarının natüralizm felsefesi ile de iç içe olduğunu göstermektedir. Yerleşik hayata geçilmesi (Uygurlar) ile eğitim kavramı anlamlanmaya başlamış ve içerik "töre" üzerine yoğunlaşmıştır. "Gelenekler her şeyi doğru kılar." Düşüncesi ile eğitimde esasici felsefeyi benimseyen Türk toplulukları, gelenek ve göreneklerin aktarımı ile eğitim, kültürleme aracı olarak görülmüştür. Geleneksel veya klasik eğitim anlayışı içerisinde kategorileştirme, depolama ve bilginin iletimi eğitimin temel kaygıları olmuştur (Huber ve Mompoint-Gaillard, 2011). Geleneklerin temel alındığı bir eğitim anlayışı içerisinde, annenin rollerini devralan bir kız çocuğu ve babanın rollerini üstlenmeye hazırlanan bir erkek çocuğu yetiştirilmesi istenmiştir. Aile temelinde yetiştirilmesi istenen kız ve erkek çocuklarının, toplum içerisinde de cihan imparatorluğu kurma, hakan ve hatuna itaat etme, büyüğe saygı, küçüğe sevgi ve koruma, yurdunu, töresini koruma gibi gelenekçi ilkeler eğitimi benimsenmiştir. Bu anlayış içerisinde eğitimin yetiştirmek istediği insan profili adil ve evrensel bir toplumsal düzenin gerçekleştirecek şekilde ifade edilmiştir (Kenan, 2013).

İslamiyet Sonrası Türk Eğitim Vizyonu

840-1212 yılları arasında yaşayan Karahanlıların tarihteki ilk Müslüman devleti olduğu kabul edilir. İslamiyet'in yayılması ve Türk topluluklarında benimsenmesi ile geleneklerine bağlı yurttaş yetiştirme vizyonu içerisinde vurgulanan ahlaki ve toplumsal değerler, İslamiyet'in etkileri ile yeniden düzenlenmiştir. Bu düzen içerisinde belirlenen gelenekçi yaklaşımın esasici bakış açısı değişmemiştir. Türk-İslam toplumlarındaki eğitimin genel hedefi "gazi" ve "veli" insan tipini yaratmaya odaklanmıştır (Kaygısız, 1997). Gazi ve alp insan tipi özelliklerine dini öğeler eklenmiştir. Çakır (2015), İslam ile birlikte ortaya çıkan yeni insan modeli olan gazi insan tipinin alp insan tipinin İslâm inancıyla yoğrulmuş portre-

si olduğunu belirtmiştir. Veli insan tipi kendi nefsi ile mücadele eden ve İslam prensiplerine göre yaşamayı esas alan bir profildir. Gazi insan tipinde İslamiyet'i yaygınlaştırmak için toprak fethetmenin, veli insan tipinde ise gazi insan tipinin fethettiği yerlere Müslümanların yerleşmesini sağlamanın esas olduğu anlaşılmaktadır. Öztürk (1992), İslami eğitimin amacını iyi ve mutlu insan yetiştirerek ve bu insanları sırat-ı müstakim üzere tutmaktır. Eğitimin amacı uzun vadede ahireti esas alır. Ebedîlik insan tabiatında var olan bir duygudur. İnsan, kısa vadeli hedeflere ulaşınca kendisini boşlukta hisseder. Bu yüzden İslami eğitimin amacı Allah'ın rızasını kazanarak ebedî hayatı elde etmektir (Öztürk, 1992: 38).

Bu döneme ait eğitim vizyonunun en önemli kaynakları gelenek içerikli *Dede Korkut Hikâyeleri* ve aile rollerinin belirtildiği *Kutadgu Bilig* eserleridir. Tarihe etkisini bırakan bu eserler içerisinde çocukların eğitimine ve yetiştirilmesine önemli vurgular yapılmıştır. İslami değerlerle içselleştirilmiş Türk gelenekleri içerisinde kadının yerinin değişmesi ve ikinci planda kalması dönemin önemli etkilerindendir. Dede Korkut Hikayelerinde her çocuğun eğitimine vurgu yapılsa da kız çocuklarının öncelikli olarak evlendirilmesi ve kız çocuğuna sahip olan ailelerin şanssızlığından da bahsedilmiştir.

Selçuklularla beraber Türk topluluklarında informal eğitimle halkın eğitilmesine yönelik bakış açıları da gelişmiştir. Selçuklu döneminde oluşturulan Ahi Birliği özellikle halk eğitiminde iş eğitimi ve yaygın eğitim anlayışı geliştirilmiş ve bu eğitimlerin yanı sıra halkın dini bilgilerle donatılması, kişisel ve kurumsal hijyene sahip olunması ve etik konulara hâkim olarak yetişmesi önemsenmiştir. İslamiyet sonrası eğitimin temel vizyonu sadelik, tevazu, mertlik, cömertlik ve güzel huyluluk ilkelerine odaklanmıştır. İslamiyet sonrası dönemde yetişen Farabi, İbn-i Sina gibi düşünürlerin eğitime getirdikleri bakış açılarıyla yetiştirilmek istenen insan tipinin özelliklerine etkide bulunmuşlardır.

Farabi, eğitimin amacını "mutluluğu bulmak ve bireyi topluma yararlı hale getirmek" şeklinde açıklıklar.

Kaynak: http://www.aljabha.org/?İ=7217

Farabi, eğitimin amacının, mutluluğu bulmak ve bireyi topluma yararlı hale getirmek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca eğitimin ahlaki ve sanatsal erdemleri olan bireyler yetiştirmesi gereğine de vurgu yapmıştır. İbn-i Sina, eğitimin doğumla başladığını, hayatın kendisi olduğunu ve herkes için vazgeçilmez olduğunu savunmuştur. Ona göre bilim, insanın kendini mükemmelleştirmesi ve Allah'ı bulması için önemlidir. Bireyler saygılı, dindar, bilgili ve ahlaklı yetiştirilmelidir. Gazali ise bireyin hem bu dünya hem de diğer dünya için hazırlanması gereğini ve bu gereğin eğitimle karşılanabileceğini vurgulamıştır. Gazali aklın değil, kalbin (imanın) hâkimiyetini esas alan sezgi veya tasavvuf yolu ile mutlak gerçeğe ulaşılabileceğine inanmıştır.

Cumhuriyet Öncesi Geliştirilen Türk Eğitim Vizyonu

Selçuklu ve Osmanlı döneminde eğitimin temelinde genel olarak İslam yer almaya devam etmiştir. 18. yüzyıla kadar eğitim teşkilatı, dini kuruluşların ve din adamlarının etkisinde kalmıştır. Verilen eğitim hizmeti de dolayısıyla dini ağırlık taşımıştır. Okullarda, dünya ihtiyaçlarını ön plana alan insan yetiştirme amacı yerine, insanı yalnız ahiret için yetiştirme amaçlanmıştır. Bu tür insan yetiştirme Orta Çağ'da Batı dünyasının karakteristiği olmuştur (Koçer, 1987:5). Bu durum Osmanlı'da eğitimin amaçlarını, İslamiyet'in temel kitabı olan Kur'an'ı okuyabilen bireyler yetiştirmek üzerine odaklamıştır.

Hükmünün ve egemenliğinin gelişmesi ile Osmanlı İmparatorluğu içerisinde gelişen ve yenilenen Türk eğitim anlayışı ve politikası, Sanayi Devrimi ve beraberinde getirdiği yeniliklerden ve Avrupa aydınlanmasından oldukça fazla etkilenmiştir (Kenan, 2013). 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Batı etkilenmeleri eğitim alanlarında da yaygınlaşmıştır. Eğitimin amacı imparatorluk aklının fiziki dünyaya ve doğa bilimlerine bakan yönünü değiştirmek olarak yenilenmiş ve bu alanda eğitim çalışmaları başlatılmıştır. Böylece eğitim devlet politikası özelliği kazanmaya başlamıştır (Cicioğlu, 1985;4). Osmanlı'da Tanzimat Dönemine kadar eğitimde İslam felsefesinin temel alındığı fark edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemi felsefi yaklaşımı yönüyle ele alınacak olursa; yükselme döneminin bitişine kadarki sürede eğitim felsefesinin daha çok *daimîci*, yükselme döneminden Tanzimat Dönemi'ne (1579-1839) kadar geçen sürede ise genel olarak *esasici* temellerde olduğu anlaşılmaktadır (Gülbahar, 2006).

Tanzimat Fermanı ile birlikte eğitim politikası "Kişinin gerekli ilmihal bilgilerini öğrendikten sonra kimseye muhtaç olmayacak şekilde bir tahsil kazanması, ilim ve fen öğrenmesi, görgü kuralları ve erdemle donanıp kişiliğini geliştirmesi." olarak şekillenmiştir. Tanzimat Dönemi'nde siyasal gelişmelerin sonucu olarak

çeşitli din, dil ve kültürlerin bir arada yaşadığı etnik gruplardan oluşan ülke insanlarını bir arada tutmak amacıyla "Osmanlılık" ideali ortaya çıkmış ve bir Osmanlı insanı tipi meydana getirmek için eğitimden de yararlanılmaya çalışılmıştır (Akyüz, 2011). Bu politikanın temelinde Osmanlılık ideali yatmaktadır. Balkan savaşları sonrasında "Osmanlılık" idealinden uzaklaşılarak "Türkçülük" idealine bağlı insan tipi fikri öne geçmiştir. Bu çerçevede yeni bir nesil yetiştirme düşüncesi doğmuştur. II. Meşrutiyetin ilanı ile modern Türk eğitim felsefesinin öncü fikirleri ortaya atılmıştır (Uygun, 2008). Bu dönemde eğitim modeli millilik vasfı taşır. İlköğretimde millilik, ilköğretim mecburiyeti, pozitif ilimlerin orta ve yükseköğretimde okutulmaya başlanması devrin eğitim modelinin temel özelliğidir (Celkan, 1989:139). Cumhuriyete doğru giden dönemlerde Tevfik Fikret'in eğitimci bakış açısı eğitimde fırsat eşitliği, izzet-i nefsi kuvvetlendirilmiş özgür bireyler yetiştirilmesi, kendi başına karar verebilen ve hareket edebilen bireyler yetiştirilmesi ve toplumcu ahlak anlayışı cumhuriyet dönemi eğitim ilkelerine öncülük etmiştir. Kurtuluş Savaşı zamanında Mustafa Kemal Atatürk bir eğitim kongresi toplamış ve orada bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında *yeni bir insan tipi* yetiştirilmesi gereği üzerinde durmuştur. Bu *milli bir eğitim almış, öncelikle milli varlığını koruması* kendisine en temel değer olarak öğretilmiş bir insan tipidir (Akyüz, 2011).

Cumhuriyetin İlanı ve Sonrasında Yenilenen Türk Eğitim Vizyonu ve İnsan Profili

Cumhuriyetin ilanı ve yürürlüğü ile dönemin eğitimi yeni kabul edilen Latin alfabesi ve 430 sayılı , 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitim ve öğretimde birlik sağlanmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde ve toplumunda bu kanunla batı tarzında ve laik yaşam temel alınmış ve laik yönelim eğitime de yansımıştır. Mustafa Kemal Atatürk düzenlediği bir eğitim kongresinde bir konuşma yapmış ve *yeni bir insan tipi* yetiştirilmesi gereği üzerinde durmuştur. Mustafa Kemal yeni ve çağdaş eğitimin hedefini, genç dimağlara insanlığa hürmeti, millet ve memleket muhabbeti, şerefli istiklali öğretmek olarak tanımlamıştır. Böylelikle Osmanlılık anlayışından tamamen vazgeçilmiş ve Cumhuriyeti ön plana çıkaran ilkeler temel alınmıştır. Eğitimin yetiştirmek istediği insan profili fikri hür, vicdanı hür olarak benimsenmiştir. Bu özümseme, sosyal hayata karışan, fikrini özgürce söyleyen, kimseye haksızlık yapmayan, haksızlıklara da duyarsız kalmayıp tepki gösteren yurttaş tipidir ve önceki dönemlerin insan tiplerinden oldukça farklıdır (Akyüz, 2011). Türkiye'de Atatürk'ün "Muallimler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır", sözünden beri kültürümüzde zaten mevcut olan eğitim sürecinin mahiyetimini belirlemede öğretmene bel bağlama yöneliminin perçinlenip geleneksellik olduğunu belirtmektedir (Ertürk. 1979:18). Atatürk'ün eğitim politikası, kendi

zamanının diğer ideolojilerinin eğitim politikalarıyla mukayese edilemeyeceğini, onlardan temelde ayrıldığını belirten Aytaç (2001), diğer ideolojilerin hepsi belirli bir unsuru alıp onu "mutlaklaştırmak"tadır. İdeolojiler "devlet", "ırk", "işçi sınıfı", "din" veya "sermaye" gibi unsurlardan yalnızca bir unsuru monist (tekçi) temeli bulmasına karşın Atatürk'ün böyle tek yanlı bir düşünür olmadığı, eğitim politikasının temelinde, birden fazla unsur yer aldığı vurgulanmıştır. Doğan (1982) çalışmasında, Atatürk, skolastizm, hümanizm, realizm, pragmatizm vb. doktrinlerin hiçbirine bağlı kalınmadığı ve çeşitli görüşlerden faydalanarak Türkiye'nin sorunlarını çözecek şekilde bir senteze gidildiğini belirtmektedir (Akt., Budak, 2003).

Eğitim sisteminin amaçları, temel ilkeleri ve yapısı ile ilgili 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitiminin genel amaçları şu şekilde belirtilmiştir (Akyüz, 2011):

Türk Milletinin bütün fertlerinin,

- *Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesi bulunan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirilmesi,*
- *Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirilmesi,*
- *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlanması.*

Ayrıca ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek olarak da Türk eğitim bilinci şekillendirilmiştir (Ada ve Baysal, 2009).

Türk eğitim sistemi içerisinde belirlenen geleceğe hazırlanan insan profilinin yanı sıra, eğitim sisteminin üzerine inşa edildiği 14 temel ilke de belirlenmiş ve hedef, vizyon, politikalar ve ilgili çalışmalar bu temel ilkeler etrafında düzenlenmiştir. Bu ilkeler;

- Genellik ve eşitlik
- Ferdin ve toplumun ihtiyaçları
- Yöneltme
- Eğitim hakkı
- fırsat ve imkân eşitliği
- Süreklilik
- Atatürk ilke ve inkılapları ile Atatürk milliyetçiliği
- Demokrasi eğitimi
- Laiklik
- Bilimsellik
- Planlılık
- Karma eğitim
- Okul-aile iş birliği
- Her yerde eğitim ilkeleridir.

2000 yılları ile bu vizyon ve ilkelerin yanı sıra yöntemsel alanda eğitimde farklı bakış açıları doğmuş ve süre gelen Türk eğitim tarihi içerisinde görülen daimîci ve esasici felsefe yerini pragmatizme bırakmış ve yapılandırmacı eğitim anlayışına odaklanılmıştır.

Sistemin Yön Verdiği Türk Eğitim Anlayışı

Tarihi süreçler içerisinde temelleştirilmeye çalışılan eğitimin kazandırmaya çalıştığı insan tipi, eğitimin kendi içerisinde geçirdiği sürece de bağlı olarak belli yönelimler yaşamıştır. Cumhuriyetin ilk dönemimden günümüze kadar devam eden, kemikleşen milli eğitim kuruluşlarının düzenlenmesi, geliştirilmesi, revize edilmesi, yenilenmesi gibi kararların verildiği Milli Eğitim Şura Kararları ve devlet politikasının geliştirildiği ve planlandığı Kalkınma Planları eğitimin kendi içerisinde gerçekleşen değişimleri de yansıtmaktadır. Şura kararlarının ve kalkınma planlarının dönemin siyasi vizyonlarıyla ve etkili toplumsal sosyolojik yönüyle incelenmesi, yönetimsel etkilerin Türk eğitiminin yetiştirmek istediği insan profilini anlamaya katkı sağlayacaktır.

Kalkınma Planlarında Eğitim ve Yetiştirilmek İstenen İnsan Tipi

Kalkınma, yatırım artışı, teknolojik gelişme, verim artışı, reel gelir artışı, eğitim düzeyinin yükselmesi yanında, düşüncenin, zihniyetin, sosyo-ekonomik